

Skauaa

26

Indst. S. LIV.

(1915).

Indstilling fra militærkomiteen angaaende ekstraordinære bevilgninger til forsvaret.

(St. prp. nr. 67.)

Til Stortinget.

Propositionen indledes med redegjørelse for en del bevilgninger og avsætninger til forsvarsforanstaltninger, foretagne av Stortinget i aarene 1907, 1910, 1912 og 1914.

Til flaatestationer i Bergen, Kristiansand og Ramsund samt befæstninger m. v. paa sidstnævnte sted er tilsammen bevilget kr. 3 387 000,00, hvilke foranstaltninger er iverksat overensstemmende med de vedtagne planer.

Av u anvendte midler haves de i 1912 bevilgede beløp:

1. Til anskaffelse av 2 pansrede kystforsvarsskibe kr. 15 000 000,00
2. Til anskaffelse av en undervandsbaat - 1 200 000,00

Tilsammen kr. 16 200 000,00

Herom anføres i propositionen:

»Ved Tysklands beslaglæggelse av den i Kiel bestilte undervandsbaat A 5 og Englands beslaglæggelse av de 2 i Newcastle under bygning værende panserskibe er de av Stortinget til disse nybygninger bevilgede beløp blit disponible til andre forsvarsforanstaltninger, som bør iverksættes snarest mulig. Der er av de til fartøier bevilgede beløp, tilsammen kr. 16 200 000,00, anvendt en del til forskjellige anskaffelser til disse fartøier. Størsteparten av disse anskaffelser vil nu finde anvendelse paa andre av marinens fartøier

eller indgaa i forraad. Det er ikke mulig for tiden at gi nogen nøiagtig opgaver over, hvad der saaledes er medgaat, da oppgjør med vedkommende byggefirmaer ikke er tilendebragt; men departementet gaar ut fra, at disse utgifter bør og kan dækkes ved renter av de paa byggekontrakterne utbetalte beløp, og at man isaafald kan regne med, at det hele beløp, kr. 16 200 000,00, vil vil være til disposition for forsvarsforanstaltninger.«

Endvidere er ved Stortingsbeslutningerne av 1912 og 1914 avsatt:

1. Til flaatestation ved Trondhjem kr. 540 000,00
2. Til hjemmefabrikation av torpedoer - 300 000,00
3. Til Kristianiafjordens forsvær - 5 800 000,00

Endelig er disponibelt marinens dokfond stort kr. 600 000,00.

Med de ovenfor nævnte disponible eller avsatte beløp vil man saaledes nu kunne disponere tilsammen ca. kr. 23 400 000,00.

Derpaa uttales i propositionen:

»Departementet vil foreslaa, at disse midler anvendes til følgende forsvarsforanstaltninger:

1. Fremskutte befæstninger i Kristianiafjorden, Tønsbergavsnittet og Hvaler-

- avsnittet med tilstøtende landfronter.
2. Fuldstændig utstyr av marinens flaatestationer samt for hovedstationens vedkommende til torpedofabrik.
 3. Fartøismateriel for marinen av typer, som kan skaffes, eller hvis bygning kan paa-begyndes.
 4. Minemateriel for systematisk gjennomført mineforsvar i de strategisk viktigste avsnit paa vor kyst, hvor permanente mineforsvar ikke kan komme til anvendelse.

Med hensyn til de under 3 nævnte forsvarsforanstaltninger bemerkes, at der er indhentet tilbud paa bygning av undervandsbaater, og at disse tilbud samt spørsmålet om nybygning for marinen idethele er under bearbeidelse.

Til utredning av spørsmålet om, hvorledes marinens nybygning fremtidig skal kunne foregaa inden landet, har departementet nedsatt en komite, der allerede er traadt i virksomhet.

Saasnt de nødvendige forarbeider er avsluttet, vil departementet fremsætte forslag til nybygningsplan for marinen for den nærmeste fremtid.

Herunder vil bli medtatt opgave over det personel, som er nødvendig til flaatestationerne og til det fartøismateriel, som foreslaes bygget.

Til nybygning m. v. for marinen vil departementet foreslaa anvendt, hvad der blir igjen av de disponible midler efter gjennomførelsen av de under 1 og 2 nævnte forsvarsforanstaltninger.

Beløpet kan ikke med nøiagtighet opgives før senere.

For imidlertid at faa heromhandlede spørsmål frem til avgjørelse saa snart som efter omstændighetene mulig vil departementet straks fremsætte forslag om nedenfor omhandlede forsvarsforanstaltninger under hær og flaae.

Departementet konkluderer med

1. for nærværende at foreslaa anvendt et beløp av kr. 10 145 000,00 fordelt paa følgende titler:

Tit. 1. Fremskutte befæstninger i Kristianiafjorden, Tønsberg-

	distriktet og Hvalerdistriktet med tilstøtende landfronter m. v.	kr. 8 200 000,00
»	2. Tønsbergfjordens flaatestation	- 170 000,00
»	3. Kristiansands flaatestation	- 215 000,00
»	4. Trondhjems flaatestation	- 590 000,00
»	5. Ramsunds flaatestat.	- 670 000,00
»	6. Hjemmefabrikation av torpedoer	- 300 000,00
	Tilsammen	<u>kr. 10 145 000,00</u>

2. og at anmode om Stortingets samtykke til, at der av offentlige fonds utlaanes kr. 350 000,00 til et privat verksted for anlæg av tørdok m. v. i Tønsbergdistriktet.

Forslaget under de to første av disse titler tar sigte paa løsningen av det saakaldte »Hortens spørsmål.«

Forinden man gaar over til propositionens nærmere indhold og præmisses paa dette punkt, skal komiteen kortelig redegjøre for sakens nuværende stilling.

Tidligere planer.

Det nævnte spørsmål er fremstaat av den omstændighet, at flaatens hovedstation ved Horten i længere tid har ligget og fremdeles ligger ubeskyttet faa timers seilads fra det aapne hav, idet de batterier med forholdsvis svære skyts, som i sin tid blev anlagt til beskyttelse av stationen, for tiden ikke kan ansees at være av nævneværdig kampværdi.

Stortingets beslutning av 6te juli 1912 om avsætning av en sum til sikring av flaatestationen i Kristianiafjorden har omsider tvunget spørsmålet frem til løsning, og saken har derfor været behandlet saavel i st. prp. nr. 120 av ifjor som i den foreliggende proposition.

Av opplysninger i førstnevnte proposition fremgaar, at de planer, som i tidernes løp har været oppe i denne anledning, falder i to hovedkategorier.

1) Til første kategori maa henregnes de planer, der gaar ut paa en beskyttelse av hovedstationen, der den nu ligger, ved befæstningsanlæg til frontalt forsvar av fjorden ved eller søndenfor Horten.

2) Til anden kategori de planer, der gaar ut paa at flytte flaatens hovedstation paa Horten og de der etablerte virksomheter — helt eller delvis — til et andet sted i eller utenfor Kristianiafjorden og der anlægge en befæstet station.

Man skal ikke her gaa nærmere ind paa, hvad der har været anført for eller imot de forskjellige planer. Kun skal nævnes, at som hovedargument for en ordning som den under 1) nævnte har været anført ønskeligheten av fremdeles at kunne utnytte de etablissementer og store værdier, som i aarenes løp har været nedlagt og samlet paa Horten og de praktiske og økonomiske vanskeligheter med en ordning med særskilt krigsstation og fredsstation for flaaen, mens der fra den anden side har været fremhævet de naturlige vanskeligheter, som er tilstede for befæstningsanlæg til beskyttelse av flaatens hovedstation der den nu ligger.

Dette skille i opfatningen av, hvorledes man hensigtsmæssigst kunde løse Hortensspørsmålet, kommer bedst frem i den nedenfor omtalte uttalelse av Norges forsvarskommission av 7de april 1914.

Av planer av sidstnævnte kategori kan som typisk eksempel nævnes Hortenskomiteens (av 1906) forslag om helt at flytte flaatens hovedstation til andet sted paa kysten (Arendal, subsidiært Tønsbergdistriktet) og der anlægge befæstninger til dens beskyttelse.

Endvidere den av samme komite utredede (men av komiteen ikke anbefalte) plan om at anlægge en befæstet krigsstation for flaaen i Tønsbergdistriktet, mens Horten bibeholdtes som ubefæstet fredsstation.

Lignende plan (med etablering av krigsstation i Tønsbergavsnittet) sees senere (i 1908) anbefalt av generalstabskommissionens majoritet (Knoff, Bauck, Holtfodt).

Av planer av førstnævnte kategori skal nævnes Hortenskomiteens (av 1906) forslag om befæstning av Hortensavsnittet.

Endvidere forslag fra minoriteten (Eriksen, Rud, Munthe) i den førnævnte generalstabs-

kommission (1908), der bl. a. gik ut paa befæstningsanlæg i Hortensavsnittet med et centralbatteri paa Bastø.

Og endelig admiralstabens forslag til befæstning av Horten—Tønsbergavsnittet (med centralbatteri paa Bastø). Dette forslag sees efter opdrag av departementet i 1912 behandlet av en komite, bestaaende av generalerne Ræder og Holtfodt samt kommandør Berglund (»Maikomiteen av 1913«).

Forøvrig omfattet ogsaa disse sidste planer utvikling av Tønsbergdistriktets forsvar.

Propositionen av ifjor.

(St. prp. nr. 120 — 1914.)

Denne proposition (dens tit. 1 og 2) konkluderte med forslag om bevilgning (kr. 2.6 mill.) til forsterkning av forsvaret i Tønsbergdistriktet, men foreslog forøvrig avsetning av et beløp (kr. 2.5 mill.) til »forsvarsforanstaltninger i Kristianiafjorden« at anvendes efter senere forslag.

Det fremgik av premisserne, at forsvarsdepartementet dengang fandt, at spørsmålet burde løses efter en plan henhørende under den anden av de ovennævnte kategorier, altsaa uten noget direkte forsvar av Horten ved frontal spærring av fjorden søndenfor, men ved at utvikle flankeforsvaret i Tønsberg- og Hvaleravsnittet og ved at anlægge en krigsstation for flaaen i Tønsbergavsnittet.

Denne station skulde utrustes med verksteder, magasiner m. v. og stationen paa Horten skulde kun opretholdes som fredsstation (indtil videre?).

De 2,5 millioner skulde isaafald anvendes med 1 million til et fort paa Kjøkøen (Hvaleravsnittet) og 1,5 million til krigshavnen i Tønsbergavsnittet. Hertil skulde ogsaa anvendes de tidligere avsatte 0,7 millioner.

Departementet støttet sig til uttalelser av forskjellige komiteer og militære autoriteter, særlig den saakaldte Novemberkomite av 1913 og betænkning av fæstningsartilleriets chef av 9de februar 1914. Nævnte komite (general Holtfodt og kommandørkaptein Nickelsen) hadde som mandat at utrede spørsmålet, om hvorledes det av Stortinget i 1912 avsatte

beløp hensigtsmæssig burde anvendes under forutsætning av, at man skulde bestemme sig for foreløbig at søke Tønsbergavsnittet utviklet som befæstet støttepunkt for det skjærgaardsmateriel, som vil kunne disponeres til Kristianiafjordens ytre forsvar.

Komiteen foreslaar forsvarslinjen i Kristianiafjorden trukket ut til Søstrene — Store Færder, hvor minelinjer skulde anvendes. Endvidere utvikling av flankeforsvarene paa begge sider av fjorden (Hvaleravsnittet og Tønsbergavsnittet). Krigshavn (repli) for flaaen foreslaaes ved Kjøbmandsskjær.

I nævnte betenkning fra fæstningsartilleriets chef (general Holtfodt) fremholdes (efter referat i propositionen) bl. a., at flaaestations-spørsmålet i Kristianiafjorden bør løses paa grundlag av Hortenskomiteens alternativ II og III, altsaa ved en særlig krigsstation i Tønsbergavsnittet. Den bør henlægges til Vrængen (ikke Melsomvik). Angaaende en frontalspærring av Kristianiafjorden uttaler han, at saadan kan befæstningsmæssig alene anordnes ved Drøbak og Svelvik.

Departementet hadde til hensigt, uttaltes der i propositionen, at fremsætte endelig forslag til bevilgning til nævnte krigsstation i Tønsbergavsnittet, men da der imidlertid var reist krav*) paa at faa undersøgt muligheten av en frontalspærring av fjorden søndenfor Bastø, f. eks. paa linjen Rauø—Bolærne, innskærket departementet sig til foreløbig at foreslaa en avsætning, i hvilken avsætning ogsaa blev indtat den paatænkte bevilgning til et fort paa Kjøkø (i Hvaleravsnittet).

Novemberkomiteens forslag om minelinjer helt ute i fjordens munding var ikke optat av departementet.

I forbindelse med propositionen oversendte departementet en uttalelse fra Norges forsvarskommission av 7de april 1914, hvorav sees, at denne kommissions majoritet (de 4 sjømilitære medlemmer samt ingeniørgeneralen) anbefalte et frontalt befæstningsanlæg i Kristianiafjorden søndenfor Horten, saaledes at flaaens hovedstation blir beskyttet der, den nu ligger, og særskilt krigsstation overflødig.

*) Kravet var reist fra hold inden Stortinget.

Angaaende stedet i fjorden for anlæg av det befæstningsmæssige forsvar pekte disse officerer nærmest paa linjen over Bastø, hvorfor planer allerede forelaa; men samtidig sees kommanderende admiral, til hvem de øvrige sjøofficerer sluttet sig, at ha uttalt sig for, at forsvarslinjen lægges lengst mulig ut i fjorden, og at linjen Rauø—Bolærne derfor frembyder store fordele.

Kommissionens øvrige medlemmer (kommanderende general, generalstabschefen og chefen for fæstningsartilleriet) holdt paa anlæg av en særskilt krigsstation for flaaen i Tønsbergavsnittet, saaledes at Horten kun bibeholdtes som fredsstation indtil videre.

Begge fraktioner i kommissionen anbefalte styrkelse av Tønsberg- og Hvaleravsnittets forsvar.

Stortingets behandling ifjor.

Den kombinerte budget- og militærkomite behandlet saken i indst. S. LIV av 26de juni 1914 og konkluderte med at foreslaa avsat til »Kristianiafjordens forsvar« baade de i propositionen foreslaatte avsætninger og det til Tønsbergavsnittets befæstning som bevilgning foreslaatte beløp.

Det var komiteens forutsætning, at nærmere utredninger og forslag til beløpets anvendelse skulde forelægges Stortinget samme høst.

I sine præmisses fremhævet komiteen (samtlige medlemmer uten socialdemokraterne) sterkt at spørsmålet efter dens mening bedst vilde løses ved anlæg av et frontalt forsvar i Kristianiafjorden paa beleiligste sted søndenfor linjen Horten—Moss i forbindelse med utvikling av Tønsbergavsnittets befæstning. Herved vilde samtidig og underet oppfyldes kravene paa beskyttelse av flaaens hovedstation og paa et ytre forsvar i Kristianiafjorden, der kunde sammenknytte armeens forsvarsstillinger paa begge sider av fjorden. Hvad Tønsbergavsnittet angik, fandt komiteen, at planerne for dettes forsvar ikke dengang endelig burde fastsættes som av departementet foreslaat, idet de fleste militære autoriteter ikke var enige i departementets forslag og av hensyn til, at Tønsbergavsnittets befæstning maatte forutsættes at

ville influeres av et eventuelt frontalforsvar paa linjen Rauø—Bolærne.

Hvad angaar oprettelse av en krigsstation for flaaen i Tønsbergavsnittet, fandt komiteen det usandsynligt, at en praktisk og økonomisk ordning kunde etableres ved anvendelse av særskilt krigsstation og fredsstation for flaaen, noget som ogsaa marinens autoriteter hadde tat bestemt avstand fra. Komiteen fandt det dog unødig at gaa nærmere ind herpaa, idet et frontalforsvar i fjorden søndenfor Horten vilde overflødiggjøre oprettelsen av den særskilte krigsstation.

Under sakens behandling i Stortinget den 3dje juli ifjor tok forsvarsministeren og statsministeren avstand fra disse komiteens præmisses. Den førstnævnte uttalte, at forutsætningen om et »frontalt forsvar« i præmisserne kunde regjeringen ikke gaa med paa. Der blev imidlertid ikke gjort indsigelse mot komiteens præmisses fra nogen av Stortingets medlemmer og dens forslag om avsætning til »Kristianiafjordens forsvar« av beløpene under propositionens to første titler (tilsammen kr. 5 100 000,00 foruten det i 1912 avsatte beløp: kr. 700 000,00) vedtoges mot kun 22 stemmer.

Derimot blev komiteens forslag om yderligere avsætning i samme øiemed av kr. 200 000,00, som av departementet var foreslaaet til andre formaal, ikke vedtat.

Man skal endelig gaa over til den nu foreliggende proposition.

Propositionen av iaar.

(St. prp. nr. 67 — 1915).

Forslaget i denne proposition er bygget paa planer utarbeidet av en komite (general Holtfodt, direktør Weidemann og kommandørkaptein Rosenqvist) kaldet junikomiteen av 1914. Planerne falder i sine hovedprinsipper — etablering av et frontalforsvar i den sydlige del av Kristianiafjorden, utvikling av flankeforsvarene og bibehold av Horten som flaatens hovedstation saavel i krig som i fred — helt sammen med præmisses til den kombinerte budget- og militær-

komites indstilling av 26de juni 1914, idet forslaget gaar ut paa:

1. En frontalsperring i Kristianiafjorden paa linjen Rauø—Bolærne ved befæstningsanlæg med artilleri- og mineforsvar.
2. Flankeforsvar.
 - a. Paa østsiden av fjorden: Befæstningsanlæg ved Glommenmunningen (Kjøke og Kragerøen) med artilleri- og mineforsvar.
 - b. Paa vestsiden av fjorden: Utvidelser og forflytninger av artilleriforsvaret inden Tønsbergavsnittet med nye minelinjer samt befæstning av Hvalaasen og linjen Mokollen—Gogsjø.
3. Foranstaltninger for flaatens repli i Tønsbergavsnittet.

Angaaende detaljerne henvises til propositionen.

Komiteens forslag sees at være oversendt kommanderende general og admiral, generalstabsschef og ingeniørgeneral til betænkning.

Disse officerer har under 20de februar d. a. avgit en fælles uttalelse. Denne indledes saaledes:

»Med hensyn til grundlaget for komiteens forslag fremgaar det av, hvad komiteen paa flere steder har anført til motivering av det hele forsvars anordning, at den forutsætter, at »Horten med de kostbare og militært betydningsfulde anlæg bibeholdes som hovedstation«, og at som følge herav

forsvaret skal sikre marinens hovedstation mot overrumpling og dække flaatens mobilisering, samt

at der ved forswarets anordning opnaaes visse for forsaret tillands paa begge fjordsider gunstige betingelser.

Ut fra disse synspunkter maa saaledes komiteens forslag sees, idet man indskrænker sig til at bedømme, hvorvidt de av komiteen foreslaaede anordninger i den ytre Kristianiafjord kan siges at gi »et tilfredsstillende frontalt forsvar i Kristianiafjorden søndenfor Bastø — — — seet i sammenheng med den foreslaaede befæstelse av Tønsbergavsnittet samt den paatænkte befæstelse av Hvaleravsnittet«, naar dette forsvar skal — som av komiteen forutsat — »sikre marinens hovedstation mot overrumpling og dække flaatens mobilisering.«

Fællesuttalelsen gir dernæst, med enkelte reservationer, komiteen sin tilslutning hvad angaar den principielle anordning av forsvaret. Der fremsættes en del bemerkninger angaaende dettes enkelte dele (herom mere senere) og konkluderes saaledes:

»Med de foran gjorte bemerkninger finder undertegnede at kunne tiltræde komiteens forslag.«

Dette komiteens forslag gaar, forsaavidt artilleriet angaar, ut paa (idet forøvrig henvises til propositionen):

1. Glommenmundingens befæstningsgruppe paa Kjøkøen og Kragørøen:
 - 2 stkr. 15 cm. h.k. i skjoldhus (nye).
 - 4 — 65 mm. » (fra Fredrikstad mineforsvar).
 - 4 — 6,5 » mitraljører (nye).
2. Rauø befæstningsgruppe:
 - 4 stkr. 15 cm. h.k. i skjoldhus (nye).
 - 2 — 65 mm. » (fra Tønsberg befæstninger).
 - 4 — 6,5 » mitraljører (nye).
3. Bolærne befæstningsgruppe:
 - 2 stkr. 21 cm. h.k. (fra Tønsberg befæstninger).
 - 3 — 15 » » i skjoldhus (nye).
 - 4 — 6,5 mm. mitraljører (nye).
4. Maagerø befæstningsgruppe:
 - 2 stkr. 28 cm. haubitser (nye).
 - 2 — 15 » h.k. i skjoldhus (nye).
 - 2 — 65 mm. » (fra Tønsberg befæstninger).
 - 4 — 6,5 » mitraljører (nye).
5. Flaugtangen med Hudø befæstningsgruppe:
 - 2 stkr. 12 cm. h.k. (fra Tønsberg befæstninger).
 - 4 — 65 mm. » fra monitorerne).
 - 4 — 6,5 » mitraljører (nye).
6. Hvalaasen befæstningsgruppe:
 - 2 stkr. 15 cm. h.k. i skjoldhus (nye).
 - 2 — 37 mm. mitraljører (fra Tønsberg befæstninger).
 - 4 — 6,5 » mitraljører (nye).

7. Mokollen—Gogsjøstillingen:

4 stkr.	12 cm.	haubitser (nye).
4 —	7,5 »	positionskanoner (nye).
6 —	8,4 »	— (fra

Tønsberg befæstninger),

De i fællesuttalelsen fra kommanderende general og admiral, generalstabschef og ingeniørgeneral gjorte bemerkninger gaar i det væsentlige ut paa, at artilleriet efter komiteens forslag, baade hvad skytsets antal og dimensioner angaar, betegner et minimum. I fællesuttalelsen anbefales saaledes:

1. At der paa Kjøkø og Hvalaasen istedetfor 2 anbringes 3 stkr. 15 cm. kanoner paa hvert sted.
2. At der paa Bolærne istedetfor de 2 stkr. 21 cm. kanoner fra Haaen anbringes en mere moderne skytstype.
3. At der til forsvaret disponeres i alt 4 stkr. 28 cm. haubitser — helst i samme batteri og i en i forhold til det hele forsvaret mere central stilling end Maagerø. Derhos henledes opmerksomheten paa, at der ved de viktigste anlæg bør have noget antiballonskyts.

I fællesuttalelsen foreslaaes endvidere den dype rende mellem Rauø og Bolærne prinsipielt forsvaret ved et fast torpedo-batteri paa Rauø — under forutsætning av, at nøiagtige undersøkelser godtgjør, at bl. a. dybdeforholdene utenfor batteriet ikke frembyder uforholdsmæssige vanskeligheter.

Som det vil sees av propositionen (side 4—6) imøtegaar departementet disse bemerkninger og optar komiteens forslag i sin helhet.

Hvad styrken av artilleriforsvaret angaar, da uttaler departementet bl. a.:

»Om man end er fuldt opmerksom paa det ønskelige i — saaledes som i de militære chefers fællesuttalelse er fremholdt — at utstyre forsvaret med et større antal skyts, finder man dog, at de økonomiske forhold her sætter en grænse, og det har været komiteens opgave at finde den minimumsgrænse, hvortil man forsvarlig kunde gaa i de rent militære krav. Departementet tiltrær komiteens ut-

talelse om, at de foreslaaede anordninger vedrørende saavel artilleriet som mine- og torpedovaabnet m. v. antages at ville danne en efter vore forhold betryggende sikring. Om fremtiden kræver supplering av bestykningen, vil de her foreslaaede anlæg intet foregripe i saa henseende.»

Angaaende antal og placement av de 28 cm. haubitser, da slutter departementet sig likeledes til komiteens forslag og oplyser, at skulde de to 21 cm. kanoner erstattes med nyt skyts av samme kaliber, vilde dette foraaarsake en merutgift av kr. 675 000,00 (iberegnet ammunition).

Med hensyn til antiballonskyts forbeholder departementet sig senere at komme tilbake til dette spørsmål, idet det maa sees i forbindelse med en fremtidig ordning av flyvevæsenet i Kristianiafjorden.

Med hensyn til torpedoforsvaret av den dype rende mellem Rauø og Bolærne, holder departementet paa, at dette hensigtsmæssigst utføres av undervandsbaater og torpedobaater.

Endelig foreslaar departementet i overensstemmelse med komiteen, at der bevilges en sum av kr. 200 000,00 til provisoriske anordninger i tiden, indtil de planlagte arbeider kan bli færdige i sin helhet. Angaaende disse anordninger, der væsentlig gaar ut paa foreløbig etablering av minefellerne Rauø—Bolærne, provisoriske torpedobatterier sammesteds og placering av et par 12 cm. kanoner, henvises til propositionen side 7.

Utgiftsberegningen ved de foreslaaede anlæg stiller sig saaledes:

a. Glommenmundingens befæstningsgruppe paa Kjøken og Kragerøen	kr. 875 000,00
b. Rauø befæstningsgruppe -	1 325 000,00
c. Bolærne — -	1 210 000,00
d. Maagerø — -	1 659 000,00
e. Flaugtangen med Hudø befæstningsgruppe . . . -	489 000,00
f. Hvalaasen befæstningsgruppe -	625 000,00

g. Mokollen—Gogsjøstillingen kr. 417 000,00

Disse summer indbefatter utgifter til de befæstningsmæssige anlæg.

Hertil kommer utgifter til bebyggelse (idet departementet foreslaar alle anlæg med undtagelse av Mokollen—Gogsjø fuldstændig bebygget) - 1 000 000,00

For stigning i anskaffelsesmaterial- og arbeidspri- ser opfører departementet yderligere - 200 000,00

Endvidere opføres under denne titel som ekstraordinært bidrag til Tønsberg kanal (hvorom mere nedenfor) - 200 000,00 og til de ovennævnte provisoriske anordninger - 200 000,00

Tilsammen kr. 8 200 000,00

Departementet foreslaar saaledes under tit. 1 bevilget de tidligere avsatte kr. 5 800 000,00 samt yderligere kr. 2 400 000,00.

Personellet.

Angaaende personel ved de foreslaaede anlæg anfører departementet i propositionen:

»Organisation.

Det til omhandlede anlæg nødvendige fæstningspersonel foreslaar »Junikomiteen« organisert væsentlig overensstemmende med et regiment (Glommenmundingens befæstningsgruppe undtat), idet regimentskommandoen henlægges til et kommandantskap under fæstningsartilleriet — nemlig:

I. Kommandantskap.

Stabsofficerskommandoer omfattende chef (oberst) med stab, næstkommanderende (oberstløytnant) og artillerichef, endvidere bevogtningschef (major) og chef for signalvæsenet.

II. Avsnitskommandoer.

Ved fæstningsgrupperne:

1. Mokollen—Gogsjøstillingen,
2. Hvalaasen,

3. Flaugtangen med Hudø,
4. Maagerø,
5. Bolærne,
6. Rauø,
— i fred direkte underlagt kommandantskapet — opsættes (av fæstningsartilleriet):
 - a) 5 fæstningskompanier,
 - b) 2 signalavdelinger og
 - c) 2 mineavdelinger,
 — tilsammen en krigsopsætningsstyrke av 53 officerer, 156 underofficerer (og av underofficers grad) samt 1786 korporaler og menige.
7. G l o m m e n m u n d i n g e n s b e f æ s t n i n g s g r u p p e
hvorunder opsættes (av fæstningsartilleriet) 1 mineavdeling og 1 signalavdeling — i fred direkte underlagt chefen for 6te fæstningsbataljon,
— tilsammen en krigsopsætningsstyrke av 10 officerer, 46 underofficerer (og av underofficers grad) samt 449 korporaler og menige.«

Hvad detaljopsætningen angaar, da henviser departementet til komiteindstillingen og slutter sig helt ut til denne.

Til slutning uttaler departementet følgende:

»I fællesuttalelsen forutsættes ved mobilisering og under større øvelser opprettet et chefskvarter for forsvaret i den ytre Kristianiafjord.

»Departementet skal i den forbindelse henlede oppmerksomheten paa, at det ved alle vore større befæstningsanlæg konsekvent og principmæssig er gjennomført i de krigsopsætningsplaner, der fastsettes efter forslag av de militære kommandomyndigheter, at der skal opsættes et chefskvarter, tilsvarende de høiere staber i feltarmeen, der ikke er organisationsmæssig fastsat i fredsorganisationsplanerne.

Denne ordning er nødvendig, dels fordi det personel av armé og marine, der utkræves for disse staber, i fred er utnyttet for anden tjeneste. Dels, og hvad der er av størst viktighet, fordi man herigjennem har i sin magt at overdra den øverste kommando i disse viktige stillinger til de chefer, der er spesielt skikket for en saadan kommando — uanset hvilket vaaben eller hvilken etat de tilhører i fred.

Hvad spesielt angaar heromhandlede chefskvarter, vil det falde naturlig, at den sjømilitære distriktschef paa Horten i krig overtar den øverste ledelse av det samlede faste og flytende forsvar paa sjøfronten i Kristianiafjordens munding, naar vedkommende chef forøvrig ansees skikket til saadan kommando.

Isaafald maatte der paa selve flaatestationen tilbeordres en stedfortrædende stationschef, hvis tjeneste væsentlig blir av rent administrativ art og nærmest tilsvarende den tjeneste, der vil tilfalde de stedfortrædende distriktskommandochefer i armeen.«

Den uttalelse (fra kommanderende general og admiral, og generalstabschef og ingeniørgeneral), hvortil sigtes i departementets ovenciterte anførsel, er saalydende:

»Forslaget til forsvarets organisation sees at være overensstemmende med tilsvarende opsætninger i fæstningsartilleriet og avpasset efter de erfaringer, man har indvundet. Det kan derfor tiltrædes.

Man gaar ut fra, at der ved forsvaret i den ytre Kristianiafjord — likesom ved forsvaret av de øvrige viktige tilgange paa kysten — ved en mobiliseringsanordning blir opsat et chefskvarter, der træder i virksomhet i tilfælde av mobilisering og ellers under større øvelser. Dette chefskvarter gaar man ut fra blir opsat av marinen, saaledes at den øverste ledelse av forsvaret overtages av den som forsvarschef utnævnte marineofficer.«

Flaatestation i Tønsberg distriktet

Som foran nævnt var der i prp. nr. 120 av ifjor uttalt, at departementet hadde til hensikt at foreslaa bevilget det nødvendige beløp (kr. 2 200 000,00) til en krigshavn for flaaen i Tønsbergdistriktet, saaledes at Horten kun skulde bibeholdes som en fredsstation, og den ovenfor nævnte komitees (»Junikomiteen 1914«) mandat gik bl. a. ut paa at fremkomme med forslag m. v. for anordningen av en saadan krigsstation. Imidlertid fremgaar det av komiteens betænkning, at den hurtig kom til det resultat, at Sevikkilen i Vrængen (Kjøbmandsskjær), som den fandt at være den heldigste plads for en saadan krigshavn, var praktisk talt uanvendelig for øiemedet, og at den heller ikke fandt noget andet sted inden distriktet, som den vilde anbefale nærmere undersøkt.

Komiteen anfører i sin betænkning herom følgende:

»I henhold til punkt 2 i det oprindelige mandat skulde komiteen »fremkomme med forslag og omkostningsoverslag vedrørende anordning av en krigsstation i Tønsbergavsnittet for det til Kristianiafjorden disponerte materiel av marinen.«

Efter foretaget befarings i distriktet var komiteen kommet til den opfatning, at den heldigste plads for en eventuel krigsstation for flaaen vilde være Sevikkilen i Vrången. Her er derfor foretaget de nødvendige foreløbige maalinge, nivellements og grundboringer for at faa det nødvendige grundlag for bedømmelsen av stedets skikkethet for øiemedet.

Disse undersøkelser bragte imidlertid paa det rene, at stedets grundforhold for de arealers vedkommende, som i tilfælde maatte anvendes til anlæggene i land, er av en saadan beskaffenhet, at det uten uforholdsmæssig store omkostninger maa ansees umulig at anlægge en krigsstation for flaaen med nødvendig utstyr paa dette sted.

Komiteen fandt heller ikke noget andet sted inden distriktet, som den vil kunne anbefale nærmere undersøkt for eventuel benyttelse i det her omhandlede øiemed, og underrettet derfor ved skrivelse av 24de september f. a. (bilag nr. 13) forsvarsdepartementet om sakens stilling, idet man fandt — forinden videre blev foretaget — at burde forhøre, om departementet efter de meddelte oplysninger fandt grund til at ændre komiteens mandat for punkt 2's vedkommende.

Denne komiteens forespørsel blev av departementet besvart i skrivelse av 2den oktober, hvori bl. a. mandatets punkt 2 blev forandret til:

»at fremkomme med forslag til saadanne anordninger i Tønsbergdistriktet, at alle forraad, der ikke tiltrænges for fartøiernes egentlige mobilisering paa hovedstationen og for dennes utnyttelse som reparationssted ogsaa i krig — henlægges til nævnte distrikt. I dette forutsattes endvidere truffet de forføjninger, som ansees nødvendige, for at det til Kristianiafjorden disponerte materiel av marinen kan reparere i dette distrikt og repliere sig herpaa under krig.«

Som man ser er flaatens mobilisering her forutsat at skulle ske paa hovedstationen, og denne er tænkt benyttet som reparationssted ogsaa i krig.

Paa grundlag av dette nye mandat sees komiteen at ha fremsat et forslag, som gaar ut paa:

1. Melsomvik oplagshavn utstyres med fornødne magasinrum m. v., for at marinens fartøier her kan indta forsyninger av enhver slags under en krig og foreta mindre reparationer av materiellet i alle tilfælde, hvor Hortøns verft er optat av andre arbeider, eller hvor forbindelsen

med verftet kan ansees usikker eller truet.

2. Kaldnes Patentslip & mekaniske verksted søkes utstyrt saaledes, at større reparationer vedkommende fartøismateriellet kan foretages der under krig.

3. Tønsberg kanal utvides og opprettes, saa den kan danne en god og sikker forbindelse bak befæstningslinjen mellem marinens hovedstation og dens repli- og reparationssted i Tønsbergdistriktet.

Til iverksættelse av disse foranstaltninger foreslaar komiteen:

1. Bevilgning av kr. 125 000,00 til opførelse av magasiner, en del nye verksteder m. v. i Melsomvik.

2. At Kaldnes verksted av staten ydes et laan stort kr. 350 000,00 mot, at det anlægges en større tørdok (panserskibsdok), der stilles til marinens disposition.

3. En bevilgning av kr. 200 000,00 som tilskud til utgifter ved utdypning og forbedring av Tønsberg kanal, saaledes at denne fuldt ut kan benyttes av marinens samtlige fartøier.

Departementet tiltræder i propositionen disse komiteens forslag, idet det dog for Melsomviks vedkommende yderligere foreslaar et par mindre byggearbeider, saaledes at det samlede beløp for oplagshavnens vedkommende blir kr. 170 000,00, hvilket beløp opføres under vedkommende titel, mens beløpet for kanalens utvidelse, som ovenfor nævnt, er opført under titel 1, og laanebeløpet til Kaldnes verksted forutsattes utredet av et av de offentlige fond (eventuelt marinens dokfond, der for tiden som foran nævnt disponerer kr. 600 000,00).

Komiteens bemerkninger til propositionens finansielle del.

Som man vil se av foranstaaende oversigt over propositionens indhold, har departementet slaaet sammen den av Stortinget i 1912 bevilgede sum til bygning av krigskiber, (16,2 millioner), det av Stortinget i 1912 og 1914 avsatte beløp til Kristianiafjordens forsvar m. v. (ca. 6,6 mill.) og marinens dokfond (kr. 600 000,00).

Den saaledes fremkomne totalsum 23,4 mill. kroner foreslaar departementet anvendt til:

- 1) Kristianiafjordens forsvar m. v.
- 2) Flaatestationer og torpedofabrik.
- 3) Fartøismateriel for marinen.
- 4) Minemateriel.

Angaaende fordelingen av summen paa disse øiemed, da følger departementet ikke Stortingets tidligere beslutninger, men foreslaar, at der efter nærværende proposition bevilges ca. 10,1 mill. til de to første av de ovennævnte øiemed, og at resten ca. 13,3 mill. anvendes til de to sidste av nævnte øiemed efter forslag, som senere vil fremkomme.

Dette forslag er senere fremkommet i st. prp. nr. 114 (1915).

Her er beregningen over de disponible beløp m. v. opsat paa en noget anden maate, men resultatet er forsaavidt omtrent det samme, som restbeløpet, efterat de i nærværende prp. foreslaaede summer er bevilget, skulde andra til ca. 13,4 mill.

Av denne sum er kr. 220 000,00 foreslaat anvendt som tillægsbevilgning til Ramsund flaatestation.

Resten, der saaledes beløper sig til ca. 13,2 mill. kroner, er endelig foreslaat anvendt til nybygning for flaaen, forskjellige anskaffelser, flyvemateriel og minemateriel.

De nævnte »anskaffelser« bestaar av forskjelligt inventar, ammunition m. v., som er anskaffet til de to kystforsvarsskibe og undervandsbaaten, hvortil bevilgning blev git 1912, men hvis bestilling ikke har kunnet effektueres.

Disse anskaffelser foreslaar departementet nu ført til utgift med ca. 1 mill. kroner og dels anvendt til andre fartøier, dels at indgaa i forraad. Herved er den til egentlig nybygning for flaaen foreslaaede sum yderligere reducet (til ca. 12,4 mill.).

Men selv om nævnte sum til »anskaffelser« ikke fradrages, vil dog det av Stortinget i 1912 bevilgede beløp (16,2 mill.) til bygning av krigsfartøier være reducet med ca. 3 mill. kroner.

Denne reduktion fremkommer saaledes:

I st. prp. nr. 67 av iaar er til befæstninger i Kristianiafjorden m. v. og til repliet i Tønsbergavsnittet tilsammen foreslaat bevilget kr. 8 370 000,00. Til disse formaal var av Stortinget i 1914 a v s a t kr. 5 800 000,00.

Forslaget overstiger saaledes avsætningen med kr. 2 570 000,00.

Videre er i samme proposition foreslaat anvendt:

Til Kristiansand flaatestation	kr.	215 000,00
» Ramsund	—, —	- 670 000,00
		<hr/>
Tilsammen	kr.	885 000,00

Endelig er i st. prp. nr. 114 for iaar foreslaat anvendt yderligere til Ramsund flaatestation kr. 220 000,00.

Til disse formaal (Kristiansand og Ramsund flaatestationer) findes ingen disponible bevilgninger eller avsætninger.

Herved fremkommer tilsammen en sum av kr. 3 675 000,00, hvormed det til flaaemateriel bevilgede beløp er reducet.

Imidlertid er indvundet i renter av de paa byggekontrakterne indbetalte beløp ca. kr. 700 000,00, hvorved fremkommer den ovenfor nævnte reduktion av ca. 3 mill. kroner i det av Stortinget i 1912 bevilgede beløp til nybygning for flaaen.

Det tør i denne anledning være av interesse at se litt nærmere paa de senere aars bevilgninger til flaaemateriel for vor marine.

Departementet redegjorde i sin budgetproposition 1911 for, hvorledes manglende bevilgninger i de senere aar til nybygning for flaaen hadde forringet dennes værdi.

Nybygningsbevilgningerne hadde siden aaret 1900 gjennemsnitlig kun andrat til ca. 0,78 millioner kroner aarlig, mens den bevilgning, som krævedes for at opveie den aarlige forringelse i værdi (effektivitet), var ca. 1,9 millioner kroner. Følgen herav var at der var opstaat et »underskud« paa ca. 25 millioner kroner, »som nu først og fremst maa oparbeides«, uttalte departementet.

Noget større ordinært nybygningsbudget kunde imidlertid departementet ikke det aar forelægge, men innskærket sig til at foreslaa anvendt til undervandsbaater et beløp, som foregaaende aar (1910) var avsat til flaaen.

Men næste aar (1912) tok regjering og storting saken op paany og resultatet blev

en bevilgning av 16,2 millioner til flytende materiel for sjøforsvaret, nemlig de to kystforsvarsskibe og en undervandsbaat.

I de tre følgende aar har i intet tilfælde det av departementet opførte eller av Stortinget bevilgede beløp paa det ordinære budjet været av den størrelse, at det kunde opveie den aarlige forringelse av materialet. Nærværende komite har regelmæssig gjort opmerksom paa dette forhold, men uten resultat. Nogen ekstraordinær bevilgning i heromhandlede øiemed har heller ikke i disse aar været foreslaat eller git.

Hverken i den ekstraordinære forsvarsbevilgning ifjor paa 11,6 millioner eller i den av iaar paa ca. 7 millioner millioner findes noget beløp medtat til nybygning for flaaen.

Nedgangen i flaaens værdi og forsvarskraft har saaledes fortsat jevnt i disse aar.

At de av Stortinget i 1912 givne bevilgninger til flaatemateriel ikke har kunnet effektueres, kan kun beklages, idet omstændigheter, hvorover man ikke er herre, har forårsaket dette, men iethvertfald synes det at være et rimelig krav, at den hele bevilgede sum blir til disposition og anvendes efter bevilgningens hensigt saasart gjørlig.

Komiteen kan saaledes ikke være enig i den maate, hvorpaa departementet har gaat frem, naar det har blandet sammen de forskjellige bevilgninger, for derpaa atter at fordele dem og foreslaa dem anvendt paa anden maate og til andre formaal end av Stortinget besluttet. Og allermindst kan komiteen under de nuværende omstændigheter gaa med paa en saadan fremgangsmaate, naar det, som her er tilfældet, gaar ut over og i væsentlig grad formindsker de allerede bevilgede beløp, der skulde forhindre flaaens yderligere forfald. Det synes litet rationelt at bevilge be-

tydelige summer til stationer, replier og dokker for flaaen, hvis man samtidig lar dennes materiel forfalde.

Komiteen kan derfor ikke være med paa bevilgninger utover de avsatte beløp, medmindre midlerne tilveiebringes paa en saadan maate, at de til flaatemateriel allerede bevilgede beløp ikke beklippes.

Til opnaaelse herav vil man foreslaa, at utgifterne til de i denne indstilling omhandlede forsvarsforanstaltninger, forsaavidt de ikke dækkes av tidligere avsatte beløp, utredes av det eventuelle overskud paa den ekstraordinære forsvarsskat, som ifjor blev besluttet utskrevet til dækkelse av de dengang givne ekstraordinære forsvarsbevilgninger, samt av renterne av de paa byggekontrakterne for de 2 kystforsvarsskibe og en undervandsbaat utbetalte beløp.

Disse renter andrar ifølge st. prp. nr. 114 til ca. kr. 700 000,00.

Hvad angaar det eventuelle overskud paa forsvarsskatten, da kan dette endnu ikke fastsættes; men efter hvad komiteen har bragt i erfaring, er der grund til at tro, at dette overskud vil andra til ca. 3 millioner. I denne forbindelse kan anføres, at for budgetterminen 1913—1914 var skat paa indtægt og formue til staten anslaat til 12,4 mill. men indbragte 17 mill. Det maa ogsaa erindres, at den heromhandlede forsvarsskat ikke blev utlignet paa indtægts- og formuesansættelserne under den almindelige skatte- ligning for 1913—14, som foreslaat i den kgl. proposition, men paa ansættelserne for 1914—1915.

Som det fremgaar av det efterfølgende vil de i denne indstilling foreslaaede forsvarsforanstaltninger kræve følgende bevilgninger:

Til Kristianiafjordens forsvar m. v.	kr. 8 900 000,00
» Melsomvik oplagshavn	» 170 000,00
» Kristiansands flaaestation	» 215 000,00
» Trondhjems	» 590 000,00
» Hjemmefabrikation av torpedoer	» 300 000,00

Sum kr. 10 175 000,00

	Overføres . . kr. 10 275 000,00
Til disposition haves:	
Avsat til Kristianiafjordens forsvar	kr. 5 800 000,00
» » Trondhjems flaaestation	» 540 000,00
» » torpedofabrik	» 300 000,00
Renter av de paa byggekontrakten utbetalte beløp	» 700 000,00
	Sum kr. 7 340 000,00
	» 7 340 000,00
	diff. kr. 2 835 000,00

Efter hvad ovenfor er anført, tør man gaa ut fra, at denne differanse — ca. 2,8 mill. kroner — vil kunne dækkes av overskuddet paa den ekstraordinære forsvarsskat av ifjor.

Komiteens bemerkninger

til titel 1 og 2.

Komiteen kan helt ut slutte sig til hovedprincippene i det her av departementet fremsatte forslag, idet disse prinsipper falder sammen med de anskuelser, som fremholdtes av den kombinerte budget- og militærkomite i præmisserne til dens indstilling om denne sak av ifjor, og forutsætningen for indstillingen om avsætning av et større beløp til Kristianiafjordens forsvar saaledes er skedd fyldest.

Departementet sees at ha opgit tanken paa det i propositionen av ifjor bebudede anlæg av en større krigshavn i Tønsbergavsnittet for at avløse Horten som oplagshavn for flaaen og reparationssted i krig.

Efter propositionens forslag vil der etableres et frontalt forsvar i den ytre del av fjorden ved minelinjer og artilleriforsvar, og begge flankeforsvar styrkes saaledes, at flaaestationen paa Horten beskyttes der den nu ligger og bibeholdes som flaatens hovedstation saavel i krig som i fred.

Hvad angaar stedet for anlæg av den frontale spærring i fjorden, da sees ogsaa departementet at ha valgt det sted (Rauø—Bolærne), som den kombinerte komite særlig hadde fæstet sig ved.

Komiteen er saaledes enig med departementet, naar det uttaler, at der nu synes i hovedsaken at være opnaadd enighet om principerne for Kristianiafjordens forsvar, og at dette spørsmåal, som har været omstridt og

svævende i flere menneskealdre, derfor nu synes modent til endelig avgjørelse.

—

Angaaende forslaget forøvrig og dets enkeltheter skal bemerkes:

Som man vil se er de militære autoriteter (kommanderende general og kommanderende admiral, generalstabschefen og ingeniørgeneralen) enige om at uttale, at det i forslag bragte artilleri, baade hvad skytsets antal og dimensioner angaar, betegner et minimum, særlig hvad frontalforsvaret i Kristianiafjorden angaar.

Departementet bemerker hertil, at det er de økonomiske hensyn, som her har sat grænsen. Det antyder endvidere, at der fremtidig kan bli tale om styrkelse av denne side av forsvaret, og at de her foreslaaede anlæg intet vil foregripe i saa henseende, idet disse anlæg vil kunne anordnes under hensyntagen til mulig senere utvidelser.

Komiteen er enig med de militære chefer og finder det foreslaaede artilleriforsvar, særlig hvad angaar batterierne i Kristianiafjorden (Rauø og Bolærne) uforholdsmæssig svakt. Som man vil se er her som sværeste kanontype anvendt (og kun i et antal av to) de ældre 21 cm. kanoner fra Haaen (Tønsberg befæstninger).

Det forholder sig vistnok som av departementet bemerket, at økonomiske hensyn sætter en grænse; men samtidig vil det sees, at departementets forslag omfatter anvendelse

av betydelige beløp til foranstaltninger, som ikke var forutsat medtat ved den ifjor foretagne avsætning.

I Tønsbergavsnittet er ikke alene forsvarslinjen mot Kristianiafjorden trukket ut til Maagerøen, og nye befæstninger her foreslaa anlagt, men ogsaa længere vest er betydelige omplaceringer og nydannelser bragt i forslag, og endelig er landfronten vestenfor fjorden foreslaa sikret ved permanente befæstninger.

Komiteen er enig i, at de sidstnevnte foranstaltninger ogsaa er av værd for forsvaret; men spørsmålet er, om de ved nærværende anledning kan medtages uten at svække formeget paa andet hold og uten at hindre en forsvarlig tilgodegjørelse av hovedformalet for den hele plan.

Hovedformalet maa i dette tilfælde være at spærre selve fjorden ved en frontal spærring (flankeforsvarene heri indbefattet), for at dække flaatens mobilisering, for senere at skaffe denne støttepunkter for dens deltagelse i forsvaret og i det hele tat for at beskytte fjordomraadet indenfor mot en indtrængende fiendtlig flaatens angrep, særlig i form av pludselig overfald. Og til oppnaelse herav forekommer det komiteen, at man ved denne anledning i høiere grad end skedd i departementets forslag, bør koncentrere sig om det direkte fjordforsvar.

Det er visselig saa, at ogsaa landfrontens forsvar har betydning idet der kan være fare for fiendtlig landsætning av troppestyrker paa vestsiden av fjorden og disses fremtrængen over land med sigte paa omgaaelse av forsvarslinjen i fjorden.

Dette er imidlertid et foretagende, som, naar det skal utføres med den tilstrækkelige styrke, kræver lange forberedelser, og, selv om det lykkes, lang tid i utførelsen, ialfald saa lang tid, at det neppe kan tænkes at kunne komme flaatens mobilisering paa Horten i forkjøpet

Spørsmålet om Mokollen—Gogsjølinjens befæstning synes ogsaa at kunne trænge en nærmere bearbeidelse, idet de førnevnte militære chefer uttaler sig ganske reservert angaaende komiteens forslag paa dette punkt (kfr. bilag 2, side 4 til propositionen).

Iethvertfald mener komiteen, at anlæg av permanente befæstninger for at hindre den slags angrep er av de ting, som ved denne anledning faar vike for nødvendigheten av at sætte selve fjordforsvaret i forsvarlig stand.

I henhold til foranstaaende finder komiteen at burde foreslaa artilleriforsvaret paa Bolærne styrket ved, at der istedetfor de to gamle 21 cm. kanoner anbringes 2 nye 24 cm. Dette vil betegne en væsentlig styrkelse. I saa henseende kan nævnes at en nyere 24 cm. kanon (L/50) har en mundingseenergi (i meter-ton), der er dobbelt saa stor som den ældre 21 cm. (L/44) og en gjennomtrængning av panser henimot det dobbelte, likesom skudvidden er betrægtelig større. Samtidig er skudhastigheten ikke mindre.

Endvidere vil man i overensstemmelse med de militære autoriteters uttalelse foreslaa, at kasteskytset repræsenteres av et batteri sammesteds paa 4 stykker 28 cm. haubitzer, istedetfor de i forslaget opstillede 2 stykker paa Maagerøen. Man maa være enig med de militære chefer i, at et antal av to er for litet, naar det dreier sig om kasteskyts, og at placementet paa Bolærne vil være væsentlig heldigere for forsvaret av hovedløpet, selv om placementet paa Maagerøen er heldigere for virkning i Vestfjorden (Tønsbergfjorden).

Endelig vil man, likeledes i overensstemmelse med de militære chefer, foreslaa torpedoforsvaret styrket ved et torpedobatteri paa Rauø.

I den anledning skal bemerkes: Det fremgaar av opplysningen i propositionen, at der i farvandet mellem Rauø og Bolærne findes en dyp rende (over 150 m.s dybde), som ikke med sikkerhet kan antages at kunne forsvares med miner. Denne rende hadde »Junikomiteen« forutsat forsvaret ved undervandsbaater og torpedobaater.

Hertil anfører de militære chefer i fællesuttalelse bl. a.:

»Med den korte avstand til renden vil denne helt kunne beherskes av et torpedobatteri paa Rauø. Torpedoskytningen fra dette vil kunne ske med større sikkerhet end fra baat og vil kunne foregaa mere uavhengig av døgntid og veirforhold.

Torpedobatteriet med sin faste beliggen-

het ved feltet, sit stadige kampberedskap og sit rikeligere ammunitionsutstyr vil i det hele tat være uavhengig av en række faktorer, der i et kritisk øieblik vil kunne hindre baates optræden og derved ha tilfølge, at den hele 2 000 m. brede rende ligger helt aapen. Rendens tilstedeværelse og dens bredde betegner ubestridelig et svakt punkt i det hele forsvar, og dens torpedoforsvar maa derfor til enhver tid være uavhengig av de faktorer, der kan vanskeliggjøre baatenes optræden. Det gjælder i det hele tat at opnaa den størst mulige sikkerhet for rendens spærring, og det kunde derfor her ved spørsmålet torpedobatteri — baater snarere være tale om et »baade og« end om et »enten eller«. Principielt gjælder det vistnok at binde saa faa av marinens fartøier som mulig til det faste forsvar, og det kan forsaavidt være rigtig, naar komiteen anser »undervandsbaater« som marinens nuværende for under vore forhold at være for kostbare og for værdifulde for sjøforsvaret til planmæssig at indgaa som led i frontalspærringen Rauø—Bolærne«. Rendens spærring blir dog en saa vigtig sak, at man under særlig kritiske omstændigheter, naar dertil er anledning, maa kunne gjøre regning paa at kunne disponere for dette forsvar ogsaa en del av marinens torpedo-bevæbnede materiel.

Idet man saaledes anbefaler, at rendens spærring principalt søkes anordnet ved et torpedobatteri som det sikreste og i længden billigste arrangement (der forøvrig som nævnt ogsaa vil styrke hele frontalspærringen), sker dette under forutsætning av, at der ved nøiagtige undersøkelser og prøver godtgjøres bl. a., at dybdeforholdene utenfor batteriet ikke frembyr uforholdsmæssige vanskeligheter. Selv om der maa foretages nogen utdypning i endel av torpedoens bane, vil formentlig utgifterne hermed ikke bli saa store, at ikke torpedobatteriet vil bli billigere saavel i anlæg som drift end utgifterne ved den forøkelse i antallet av torpedobaater og undervandsbaater, som vil kræves, hvis torpedobatteriet sløifes.«

Nærværende komite maa helt ut slutte sig til denne uttalelse; særlig finder man det indlysende, hvad der av disse herrer er anført om, at det her bør være tale ikke om et »enten — eller«, men om et »baade — og«, samtidig som det principielt gjælder at binde saa faa av flaatens fartøier som mulig til det faste forsvar.

Merutgiften ved de ovenfor foreslaede forsterkninger av frontalforsvaret i fjorden vil omtrentlig andra til:

2 stk. 24 cm. kanoner med skjold (à kr. 450 000,00)	kr. 900 000,00
Tillæg til ingeniørarbeider	50 000,00
2 stk. 28 cm. haubitzer (à kr. 325 000,00)	650 000,00
Ingeniørarbeider	200 000,00
Tillæg til bebyggelse	100 000,00
Torpedobatteri	600 000,00

Tilsammen . . . kr. 2 500 000,00

Heri er medtat utgiften til ammunition.

Som tidligere berørt er der i departementets forslag medtat betydelige omordninger og utvidelser av forsvaret i Tønsbergdistriktet. Allerede i propositionen ifjor var foreslaat bevilgning til lignende foranstaltninger. Den dertil opførte sum var 2,6 millioner kroner. Efter den kombinerte budget- og militærkomites indstilling blev imidlertid denne sum ikke bevilget av Stortinget, men medtat i avsætningen til Kristianiafjordens forsvar.

Nævnte komite motiverte sin indstilling bl. a. med at henvise til den uenighet, som hersket mellem de militære autoriteter angaaende det fremlagte forslag, og at de fleste vistnok var uenige i de viktigste av de forandringer, som var foreslaat — særlig utflytningen av kanoner fra Haaen til Hudø.

Av indstillingen hitsættes:

»Allerede i 1908 sees spørsmålet om forbedring av Tønsbergavsnittets forsvar at ha været oppe til drøftelse.

Uttalelserne dengang baade fra generalstaben og kommanderende general gaar imidlertid ut paa, at Haaens forsvar bør forbli uforandret. Det samme uttaler den daværende chef for fæstningsartilleriet (kfr. prp. side 18 og 19).

Den nuværende kommanderende general uttaler sig baade i sin skrivelse av 28de februar iaar og under forsvarskommissionens forhandlinger mot, at Haaens forsvar svækkes saa sterkt som foreslaat.

Og generalstaben (general Hakon Hansen) uttaler i sin skrivelse av 4de februar iaar (prp. side 28 og 29): »De av novemberkomiteen foreslaede fremskyvninger av mine-spærringer og artilleriforsvar til Ormøen, Maagerø og Hudø, kunde generalstaben anset ønskelig, saafremt det dreiet sig om at oppbygge befæstninger fra nyt av. Avsnittets betydning og styrke vilde derved i høi grad økes. Men generalstaben kan ikke følge komiteen, naar den foreslaar en omordning av

havendes befæstningsanlæg i saa stor utstrækning (generalstabskommissionen av 1908 foreslog alene Sundaasbatteriets kanoner og minerne i Vrængen flyttet).«

Forslaget i den foreliggende proposition gaar likeledes bl. a. ut paa en utflytning av forsvaret fra Haaen til Hudø. Men mens forslaget for ifjor forutsatte Haaens 21 cm. kanoner anvendt paa Hudø, foreslaaes det iaar, at de anvendes paa Bolærne, og kun det midlere skyts flyttet til Hudø, samtidig som der lægges et nyt befæstningsanlæg paa Hvalaasen (mellem Tønsbergfjorden og Sandefjord). Mens der ifjor var foreslaatt at remplacere de to 21 cm.s paa Haaen med to 26 cm. bakladere (fra kanonbaatene »Tyr« og »Gor«, der er omdannet til mineutlæggere) sees efter forslaget av iaar det sidstnævnte skyts ikke benyttet.

Der synes saaledes at raade uvishet om der, og i tilfælde hvad der bør foretages av forandringer i forsvaret av den vestlige del av Tønsbergavsnittet, og det synes komiteen meget tvilsomt, om det lønner sig at foreta saa omgripende og forholdsvis kostbare forandringer ved allerede eksisterende befæstningsanlæg og deres skyts.

Og hvad mineforsvaret angaar, da sees de militære autoriteter i sin fællesuttalelse at stille sig tvilende til utflytningen i Vestfjorden, saaledes som av departementet foreslaat.

Alt i alt finder komiteen saaledes, at større forandringer i forsvaranordningerne i Vestfjorden ved denne anledning bør utstaa, og at Haaens befæstninger indtil videre bør forbli i sin nuværende skikkelse. Der synes at være saameget mindre betænkelighet her ved, som det farvand, som det her er tale om at forsvare, (mellem Tjøme og Tøndelandet) er saa urent og vanskelig for navigeringen, at en fiende, naar sjømerkerne er fjernet, neppe kan resikere forsøk paa indtrængen ad den vei.

Hvad derimot angaar østfronten av Tønsbergavsnittet, da er komiteen enig med departementet i, at minelinjerne bør flyttes ut til det østlige utløp av Vrængen, og at de gives artilleriforsvar ved anlæg paa Maagerøen. Som ovenfor nævnt vil dog komiteen foreslaa, at haubitzbatteriet anlægges paa Bolærne istedetfor som foreslaat paa Maagerøen. Det

vil ogsaa herfra (Bolærne) ha fuld virkning over det utenfor Maagerøen liggende farvand.

Hvis de ovenfor omhandlede omordninger og nydannelser ved Vestfjorden samt de permanente befæstninger paa landfronten ikke medtages vil følgende beløp indspares:

Flaugtangen med Hudø befæstningsgruppe	kr. 489 000,00
Hvalaasen befæstningsgruppe	» 625 000,00
Mokollen — Gogsjøstillingen	» 417 000,00
Bebyggelse Flaugtangen — Hudø	» 140 500,00
— » — Hvalaasen	» 90 000,00

Tilsammen kr. 1 761 500,00

Hertil kommer fradrag av omkostningerne ved flytning av de 21 cm. kanoner fra Haaen. Med en rund sum vil ovennævnte besparelse saaledes andra omtrent til det samme, som repræsenteres av den ovenfor av komiteen foreslaaede styrkelse av artilleriforsvaret i Kristianiafjorden.

Hvis de ovennævnte innskærnkninger i forslaget bifaldes, vil der ogsaa kunne foretages nogen innskærnkning i det opsatte personel og saaledes besparelse paa de aarlige ordinære budgetter — noget, som visselig kan komme vel med, naar hensees til, at departementets forslag, som det foreligger i propositionen, forutsætter opsætning av en krigsopsætningsstyrke av ca. 60 officerer og ca. 200 underofficerer i fæstningsartilleriet.

Hvad angaar departementets forslag angaaende flankeforsvaret paa østsiden av Kristianiafjorden (Glommenmundingens befæstningsgruppe paa Kjøkøen og Kragerøen), slutter komiteen sig til dette forslag. Man er vistnok enig med de militære autoriteter i, at det vilde ha været ønskelig, om artilleriforsvaret paa Kjøkøen kunde ha været noget sterkere, men finder med departementet, at det efter omstændighetene faar ha sit forblivende med det, som er bragt i forslag.

Komiteens bemærkninger angaaende personalet og kommandoforholdene.

Som man ser foreslaar departementet, at de heromhandlede befæstningsanlæg m. v. skal sortere under fæstningsartilleriet, og befalet skaffes tilveie ved utvidelse av dettes befalskadre. Der forutsættes oprettet et kommandantskap, hvorunder i fred direkte skal sortere 6 av de oprettendes avsnitskommandoer, mens den 7de (Glommenmundingen) skulde ligge under chefen for 6te fæstningsbataljon. Imidlertid gaar departementet ut fra, at under mobilisering skulde den sjømilitære distriktschef overta ledelsen av forsvaret — saavel det faste som det flytende — paa sjøfronten i Kristianiafjordens munding.

Komiteen kan ikke være enig i et saadant princip. Man mener, at den samme mand maa være chef og øverste leder saavel i krig som i fred. Hvis ikke saa er tilfældet, kan man ikke forlange, at han skal kunne være i besiddelse av det detaljkjendskap til forsvarsmidlerne og personellet, som skal betjene dem, og den øvelse i deres anvendelse og virkemaate, som alene kan betinge et godt resultat.

Den, der skal lede forsvaret i krig, maa ogsaa kunne forberede det i fred.

Hvad særlig angaar forsvarsforanstaltningerne i Kristianiafjorden (frontalforsvaret), da er disse utelukkende beregnet paa kamp mot krigsskibe og angrep fra sjøen, og de er forutsat at skulle virke i intimt samarbeide med flaaen. Det falder derfor naturligt, at overkommandoen her tildeles en sjøofficer, hvilket ogsaa har faat sit uttrykk i de militære autoriteters og departementets ovennævnte uttalelser.

Men naar saa er tilfældet, og det samtidig, som ovenfor paavist, maa kræves, at ledelsen er den samme saavel i krig som i fred, fremstiller det sig som det naturlige, at det heromhandlede forsvar med batterier, minelinjer og torpedoforsvar lægges under marinen, og besættes av denne ogsaa i fred.

Spørsmålet om organisationen av personellet foreligger imidlertid ikke for nærvæ-

rende til avgjørelse, og bevilgning er ikke krævet, idet det bl. a. vil avhænge av Stortingets beslutning angaaende de foreslaede forsvarsforanstaltningers utstrækning m. v. Komiteen gaar derfor ut fra, at der senere ogsaa forelægges Stortinget forslag basert paa forannævnte ordning.

Tit. 3. *Kristiansands flaaestation.*

Til denne station blev sidste bevilgning git ifjor med kr. 110 000,00, uten at der av departementet var anført noget i retning av, at der snart kunde bli krav paa mere. Tvertimot blev den ovennævnte sum ifjor krævet for at faa stationen »i orden«.

Departementet anfører, at man tidligere ikke hadde tænkt stationert undervandsbaater i Kristiansand, men at man nu finder det paakrævet, at stationen gjøres skikket for stationering av to saadanne baater.

Den æskede bevilgning (kr. 215 000,00) skulde anvendes til opførelse av akkumulatorhus, oljelager, brygge m. v. samt anskaffelse av dieselmotor med dynamo o. s. v. Herom henvises til propositionen.

Komiteen, der er enig i, at flaaestationen i Kristiansand bør gjøres skikket for stationering av undervandsbaater, finder de av departementet nævnte foranstaltninger paakrævet til opnaaelse herav, og indstiller efter omstændighetene paa, at den æskede bevilgning gives.

Tit. 4. *Trondhjem flaaestation.*

Hertil blev i 1912 og 1914 avsat kr. 540 000,00. Departementet hadde dengang i prp. nr. 120 (1914) foreslaat summen bevilget, og at stationen skulde anlægges ved militæretatens eiendom: »Kongens bastioner« ved »Skansen« i Ilen.

Under behandlingen av nævnte proposition foreslog imidlertid den kombinerte budget- og militærkomite, at beløpet kun skulde avsættes, for at administrationen, før saken blev forelagt paany, kunde utrede spørsmålet om stationens henleggelse til Selven, som enkelte medlemmer fandt heldigere — av militære hensyn.

Departementet sees derfor at ha indhentet

de militære autoriteters uttalelse om saken.

I kommanderende admirals uttalelse er anført en række hensyn, som taler for, at flaaestationen henlægges til Trondhjems by. Efter de opgjorte planer for stationsanlægget i Trondhjemsfjorden er forutsætningen, at alle større reparationer og vedlikeholdsarbeider ved fartøierne skal utføres ved private verksteder, og at selve stationen derfor kun utstyres med maskiner m. v. i den utstrækning, som skal til for at klare smaa reparationer og det mest almindelige vedlikeholdsarbeide. Og da der i den vordende marinestation nærhet findes nødvendige verksteder med dokker, vil oplægning og vedlikehold av fartøierne kunne bli mest mulig effektiv og økonomisk.

Skal marinestationen legges i Selven, maa den gives et ganske andet utstyr av verksteder m. v., end der er planlagt i Trondhjem, og da man der ikke kan gjøre regning paa at ha alle forbruksartikler for haanden paa kort varsel, maa man ha større beholdninger av alle slags, saa der maa skaffes større magasinplads. Et eventuelt anlæg i Selven av samme omfang som det nu planlagte kan kommanderende admiral under ingen omstændighet anbefale, da vedlikeholdet av de oplagte fartøier i saafald vilde falde altfor tungvint og kostbart. Endelig anføres mot henleggelse av flaaestationen til Selven hensynet til personellet. En station i Selven av det omfang, som i tilfælde maatte kræves, vilde medføre et større personel end ved Trondhjemsstationen, og man maatte gaa til opførelse av boliger for personellet i Selven, mens dette ikke indgaar i planen for en station lagt inde i byen.

Efter kommanderende admirals mening taler derfor praktiske og økonomiske grunde for, at stationen anlægges i Trondhjem. Strategisk og taktisk set har Selven det fortrin, at stedet ligger nærmere flaaeavdelingens sandsynlige operationsfelt, men dette kan ikke tillægges avgjørende betydning, da avstanden fra Selven til Trondhjem kun er 23 kvm.

De øvrige militære autoriteter anbefaler likeledes, at stationen henlægges til Trondhjem, og departementet slutter sig hertil og opfører til bevilgning den ifjor avsatte sum kr. 540 000,00 med tillæg av kr. 50 000,00 paa

grund av prisstigning paa materialer og arbeidsløn.

Komiteens flertal er enig med departementet og indstiller i overenstemmelse hermed.

Komiteens medlem Stinessen vil i anledning flaaestation i Trondhjem ha uttalt følgende:

Den forsterkede budgetkomite og militærkomiteens flertal, 14 medlemmer, uttalte i sin indstilling S. LIV, 1914 følgende:

»Flertallet vil ved nærværende anledning ikke fastslaa, at Trondhjemsfjordens flaaestation henlægges til Trondhjem som i prp. foreslaat.

Der har nemlig i komiteen været fremholdt, at nævnte station av militære grunde burde henlægges til Selven, hvorfor komiteen vil indstille paa, at det til denne flaaestation foreslaede beløp avsættes, og at regjeringen anmodes om snarest mulig at utrede spørsmålet om flaaestations henleggelse til nævnte sted«.

I den foreliggende proposition for iaar findes ingen plan eller omkostningsoverslag for en eventuel henleggelse av stationen til Selven. Stationen foreslaaes henlagt til Trondhjem og opføres med samme beløp som ifjor.

Av foreliggende uttalelser fra militære autoriteter fremgaar det, at det hovedsagelig er av økonomiske og praktiske hensyn, at Trondhjem vælges som station for flaaeavdelingen.

Det er gaat ut fra, at stationshenleggelse til Selven vil medføre, at man derute maa opføre større verksteder og slip for reparation og vedlikehold av materiellet.

Mindretallet antar imidlertid, at selv om stationen henlægges til Selven, vil de private verksteder med slip i Trondhjem likefuldt kunne benyttes.

Nogen hindring herfor kan ikke skjønnes at være tilstede, al den stund forutsætningen maa være, at flaaeavdelingens øvelses- og operationsfelt vil bli ute ved Trondhjemsfjordens munding.

Man vil faa samme avstand at passere til verkstederne — fra operationsfeltet — enten stationen ligger i Trondhjem eller Selven.

Ut fra denne forutsætning kan det neppe antages, at stationens henlæggelse til Selven vil hitføre økede utgifter. Hvilke praktiske hensyn som skulde tale til fordel for Trondhjem, har man vanskelig at forstaa. I sin erklæring om saken har kommanderende admiral uttalt, at strategiske og taktiske grunde taler for stationens henlæggelse til Selven.

Efter mindretallets mening skulde det synes, som det var disse grunde, som burde være avgjørende for valg av sted for station.

Man vil ogsaa nævne, at selv om avstanden fra Trondhjem til Selven kun er 23 kvm., som under almindelige veirforhold tar fra 1½ til 3 timer at passere, saa er dette fjordstykke om vinteren under havstorm ofte saa haard-søkt, at det vanskelig kan passeres av mindre flaaatefartøier.

Dette maa regnes til fordel for stationens henlæggelse til Selven.

Selv om stationen lægges i Trondhjem, er mindretallet av den formening, at det dog blir absolut nødvendig at ha landstation for undervandsbaater i Selven, om et kostbart moderskib skal undgaaes.

Likesaa vil det antagelig bli nødvendig at ha reserveoplag i Selven av forskjellige ting samt oljelager.

Man føler sig overbevist om, at det vil være mest i forsvarets interesse, om flaaestation blev henlagt til Selven, og maa ut fra denne betragtning forbeholde sig i tilfælde at opta forslag herom.

Komiteens medlem Sparre er delvis enig med Stinessen og finder at visse hensyn kan tale for, at stationen henlægges til Selven.

Imidlertid frembyder dette, som av kommanderende admiral anført, ogsaa vanskeligheter, særlig økonomiske, og planer eller omkostningsoverslag foreligger ikke. Under disse omstændigheter, og da saken nu bør fremmes, faar det ha sit forblivende med departementets forslag. Dog bør man være forberedt paa, at noget maa gjøres for at skaffe undervandsbaater og torpedobaater en mindre station i Selven, selv om den egentlige flaaestation og reparasjonssted forutsættes at være i Trondhjem. Der bør iethvertfald i Selven anlægges brygger og de nødterftigste maga-

sinrum for olje, reserveproviant og andre forraad, muligens ogsaa for torpedoer.

Tit. 5. Flaaestation i Ramsund.

Til denne station er i 1912 og 1914 bevilget tilsammen kr. 800 000,00.

I nærværende proposition foreslaar departementet yderligere bevilget kr. 670 000,00.

Imidlertid viser det sig, at departementet i en senere fremkommet proposition (nr. 114 av iaar) endyderligere foreslaar bevilget kr. 220 000,00 til samme station.

Komiteen vil derfor senere behandle saken samlet under kommende behandling av sidstnævnte proposition.

Tit. 6. Hjemmefabrikation av torpedoer.

I dette øiemed var i st. prp. nr. 120 ifjor opført kr. 300 000,00 til anlæg av en torpedofabrik m. v. paa Horten.

Den kombinerte budget- og militærkomite erklærte sig fuldt enig i, at man paa denne maate gjorde sig uavhengig av utlandet med hensyn til forsyning av torpedoer, men da spørsmålet om forsvaret av Kristianiafjorden endnu ikke hadde fundet sin løsning, fandt komiteen ikke at kunne anbefale, at der dengang skredes til saadan utvidelse av verkstederne paa Horten.

Summen blev derfor indstillet avsat i nævnte øiemed, og Stortinget besluttete i overensstemmelse hermed.

Departementet gjør i nærværende proposition opmerksom paa at hvis de nu foreslaaede forsvarsforanstaltninger i Kristianiafjorden gjennomføres, vil Marinens hovedstation paa Horten bli sikret, og foreslaar derfor, at summen bevilges til en torpedofabrik m. v. paa Horten, saaledes:

1. Anlæg av torpedofabrik m. v. kr. 244 000,00
2. Opførelse av kontorbygning med magasiner for minevæsenet paa Krim. 45 000,00
3. Indredning av minevæsenets nuværende kontorbygning paa Bromsjordet for

haandverkskorpset og eventuelt torpedoskolen . . .	kr. 8 000,00
4. Administration m. v. . . .	- 3 000,00
<hr/>	
Tilsammen . . .	kr. 300 000,00

Komiteen, som ifølge foranstaaende indstiller paa den nødvendige bevilgning til Kristianiafjordens forsvar, saaledes at hovedstationen paa Horten sikres, indstiller likeledes paa, at heromhandlede sum nu bevilges til anvendelse overensstemmende med departementets forslag.

Som lønninger til personel ved fabrikken foreslaar departementet bevilget ekstraordinært under marinebudgettets kap. 1, tit. 51 for terminen 1915—1916 kr. 17 600,00 fordelt saaledes:

1 overingeniør, gage	kr. 5 500,00
1 officer, chef for skytestationen, gage kr. 4 400,00, tillæg til officersgagen	2 300,00
1 torpedokonstruktør eller driftsingeniør	3 400,00
2 formænd à kr. 2 000,00	4 000,00
2 hjælpetegnere à kr. 1 200,00 eller 1 ingeniør ved driften	2 400,00
<hr/>	
Sum . . .	kr. 17 600,00

idet overingeniørens gage er foreslaaet med begynderløn av kr. 5 500,00 med 2 alderstillæg à kr. 500,00 efter 5 og 10 aar og torpedokonstruktørens løn med kr. 3 400,00 med alderstillæg à kr. 300,00 likeledes efter 5 og 10 aar.

Disse lønsspørsmål er behandlet av gage- og pensionskomiteen forsterket med Sparre og Svendsbøe av nærværende komite. Den forsterkede komites flertal indstiller i overensstemmelse med departementet.

Et mindretal, Rinde, Nagel og Schei kan ikke stemme for, at toplønnen sættes til kr. 6 500,00.

Sammenlignet med andre offentlige stillinger, der i utdannelse og stillingens vigtighet kan stilles like med denne stilling, er den foreslaaede løn for høit ansat.

Minoriteten vil foreslaa, at lønnen for

denne stilling sættes til samme beløp, som f. eks. for jernbanernes overingeniører, kr. 5 700,00, uten alderstillæg.

Faar man rette mand paa rette plads, og det findes paakrævet, kan man i sin tid tilstaa et personlig tillæg.

Komiteens medlem Mjøen, der forevrig kan være enig med flertallet i det ønskelige i at faa løst det gamle spørsmål om Kristianiafjordens forsvar og sikring av marinens hovedstation og i alt væsentlig ogsaa slutter sig til de ændringer i principperne for arrangementet av Kristianifjordens forsvar, som flertallet foreslaar i forhold til propositionen — finder dog at maatte uttale:

Den nuværende ekstraordinære krigssituation med nødvendigheten for vort land av at holde et kostbart nøytralitetsvern og at foreta øieblikkelige og betydelige nyan-skaffelser og utbedringer paa nærsagt alle forsvarets omraader kræver saa store utgifter og medfører saa store ekstraskatter paa vort folk, at der ikke nu bør gaaes til nye millionforetagender, som ikke kan antages at ville faa nogensomhelst betydning under den nuværende situation, og hvis endelige planlæggelse og utførelse maa forutsættes at ville væsentlig avhænge av erfaringerne fra den nu paagaaende krig.

De penger, som under den nuværende situation kan avsees, bør komme saadanne forsvarsforanstaltninger til gode, som kan være os til nytte under den nuværende krig. Men disse forsvarsanlæg, som her foreslaaes bevilget — kan paa ingen maate bli færdige (kanoner og materiel kan ikke skaffes) — ja, anlæggene kan ikke engang i nogen nærværdig grad paabegyndes (kfr. propositionen). Da maa det indrømmes, at vi — mens krigen varer — styrker vort forsvar bedre ved at ha pengene i statens kasse (det dreier sig her om ca. 23 millioner kroner ifølge nærværende proposition og st. prp. nr. 114).

Saa vel junikomiteen som propositionen uttaler, at disse forsvarsanordninger ikke kan bli færdige paa lang tid.

Junikomiteen uttaler bilag 1, side 6)

»Provisoriske forsvarsforanstaltninger:

Der vil antagelig medgaa adskillig tid, før de foran planlagte forsvarsanlæg kan bli færdige. Man vil saaledes blandt andet under forhold som de nuværende vanskelig kunne paaregne at faa det nødvendige nye skyts i en nogenlunde nær fremtid.

Komiteen anser det imidlertid av meget stor betydning, at man snarest mulig faar anordnet et forsvar av Kristianiafjorden med de midler, som for tiden kan tilveiebringes, for derved at bringe den usikkerhet, som raader med hensyn til forskjellige spørsmål vedrørende marinens hovedstation, f. eks. anlæg av torpedofabrik o. l. ut av verden.

Komiteen mener, at minefelterne Rauø—Bolærne foreløbig kan planlægges etablert ved hjelp av marinens nuværende smaa mineutlæggere, og det nødvendige antal miner vil kunne bli færdige ut paa sommeren.

Torpedoforsvaret overtages av 1 à 2 provisoriske torpedobatterier og som artilleriforsvar anordnes et par kanonstande f. eks. for 12 cm. h.k. fra de utrangerte monitorer paa hver fjordside. Disse provisoriske anlæg i forbindelse med det til Kristianiafjordens forsvar fordelte materiel av marinen antages efter omstændighetene at kunne yde et saavidt tilfredsstillende foreløbig forsvar av Kristianiafjorden, at man i læ herav kan utvikle hovedstationen i den utstrækning, det maatte ansees paakrævet.

De provisoriske foranstaltninger forutsettes anordnet, saa de kan komme de projekterte permanente anlæg tilgode eller finde nyttig anvendelse andetsteds.

Til provisoriske forsvarsforanstaltninger Rauø—Bolærne foreslaar komiteen disponert kr. 200 000,00.«

Propositionen uttaler (pag. 7):

»Da det antagelig vil medgaa adskillig tid, før ovennævnte forsvarsanlæg kan være helt færdige, foreslaar junikomiteen, at der snarest anordnes et midlertidig, provisorisk frontalforsvar i linjen Rauø—Bolærne med de midler, som for tiden kan tilveiebringes. Denne foranstaltning ansees meget

paakrævet for at raade bod paa den usikkerhet, som hersker vedrørende flere spørsmål i Kristianiafjorden, bl. a. angaaende flaatestationens utvikling (anlæg av torpedofabrik m. v.).

Komiteen foreslaar i nævnte øiemed, at minefelterne Rauø—Bolærne foreløbig planlægges og etableres ved hjelp av mineutlæggere og miner fra marinen, at der anordnes 2 provisoriske torpedobatterier, og at der bygges et par kanonstande for 12 cm. kanoner fra monitorerne paa hver fjordside.

Departementet tiltræder forslaget, forsaavidt angaar saadanne provisoriske foranstaltninger, som kan komme de projekterte permanente anlæg tilgode eller finde nyttig anvendelse andetsteds.«

Nævnte medlem antar, at opgaven nu maa være at gjøre det forsvar, vi har, saa godt som mulig og med de midler, vi kan avse, at utstyre vort nuværende forsvar med tilstrækkelig ammunition, klær og mat.

Nævnte medlem forbeholder sig derfor at opta forslag om, at st. prp. nr. 67 ikke tages under behandling av indeværende Storting, men at de av junikomiteen og departementet foreslaaede provisoriske anordninger bevilges med de foreslaaede kr. 200 000,00

Derhos til hjemmefabrikation av torpedoer - 300 000,00

kr. 500 000,00

Nævnte medlem skal derhos tilføie, at hvad der tillike har medført betænkelighet ved propositionen er, at den medfører en opsætning av ca. 60 officerer og ca. 200 underofficerer ved fæstningsartilleriet. Dette befal har vi ikke og kan heller ikke skaffe det i nogen nær fremtid.

Under forutsætning av, at flertallets indstilling skulde bli Stortingets beslutning — vil nævnte medlem subsidiært uttale:

De her omhandlede befæstningsforanstaltninger skal anlægges paa øer og holmer og faar ingen landfront. De motstandere, som de skal virke mot, og de maal, som saavel befal som mandskap skal observere, blir skibe.

Her som betjeningsmandskaper at anvende landmilitære, som ikke er vant til at se og til at opdage paa sjøen, kan neppe ansees heldig.

Befæstningsanlæggene bør derfor ledes av marinen, og mandskaperne bør være sjøfolk. Til at styrke denne opfatning bidrar ogsaa, at der til befæstningsanlæggenes forsvar maa knyttes undervandsbaater og andre marinefartøier, og disse bør staa under ensartet kommandoforhold. En tvedeling i kommandoforholdene, — saaledes at landmilitære har befalingen over disse øers fæstningsanlæg, og sjømilitære over de til samme knyttede marinefartøier, — bør undgaaes. Erfaring viser nemlig altfor ofte, at der opstaar friktioner ved denne tvedeling i kommandoen.

Det sees av propositionen (bilag 2, pag. 4), at kommanderende general, kom. admiral, ingeniørgeneralen og generalstabschefen uttaler sig for, at den øverste ledelse av det hele her omhandlede forsvarsanlæg overtages av den som forsvarschef utnævnte marineofficer. Heri ligger en indrømmelse. Skal den øverste ledelse være en marinemand, bør de enkelte avsnitskommandoer m. v. ogsaa ledes av marinen.

Militærkomiteen har iaar — ved behandlingen av Bergens ytre befæstninger — enstemmig henstillet til overveielse en ordning i lignende retning for disse befæstningers vedkommende.

I denne forbindelse maa det erindres, at vor marines utvikling neppe vil gaa i retning av nogen sjøgaaende flaate med nyanskaffelser av større panserskibe, men derimot i retning av undervandsbaater, torpedofartøier og miner. I vort land, som kun har at indrette sig til forsvar, bør det derfor komme under overveielse, at vore kystbefæstninger, ialfald saadanne, der ingen landfront har, efterhaanden overtages som advancementsstillinger av marinens officerer, efterat disse i sine yngre aar har været chefer for undervandsbaater og torpedo-baater.

Nævnte medlem maa derfor forbeholde sig subsidiært at opta forslag om en henstilling til regjeringen at utrede spørsmålet om de her omhandlede befæstningsanlægs underlæggelse under marinen.

Den nuværende krig vil komme til at gi en række erfaringer, som gjør, at de her foreslaaede fæstningsanlæg ikke bør utføres før senere og under hensyntagen til disse erfaringer. Skulde imidlertid flertallets indstilling bli Stortingets beslutning, vil nævnte medlem kun ha pekt paa, at kanoner og kommandopladsler ialfald ved disse anlæg indsprænges i fjeldet med tilstrækkelig dækning over sig, og ikke placeres synlig og udækket som paa flere av vore kystbefæstninger.

Frankrige skal ha kassert sine panserkupler og sine betonhvælv som aldeles utilstrækkelige. Det moderne langtrækkende skyts vil paa faa timer ha indskutt sig paa de kommandopladsler, som vi kunstig har arrangert, ofte paa toppene, saa de synbart avtegner sig mot horisonten. Ingen fremmed marine kan være uvidende om, hvor de er beliggende. Naar en saadan hovedkommandoplads med sine signalledninger er tilintetgjort efter nogle faa skud, er fæstningens hele ledelse lammet. Man har ikke engang glemt det militære krav, at kanonerne skal staa i nøiagtig like stor avstand fra hverandre, og ofte i snorret linje, saaledes at de desto bedre avtegner sig mot fortærrænet. Med store omkostninger er der bygget veier op til toppene for at bringe op det nødvendige til at støpe kunstige, kostbare betonhvælv, istedetfor at benytte sig av naturen og indsprænge sig i fjeldet, med gjerne 20—30 meter skudsikker dækning over saavel kanoner med betjening, som over selve kommandopladsene. Man kjøper kostbare skjolde, som liten eller ingen dækning yder for mandskaperne, men som de lande er nødt til at skaffe sig, der ikke har den naturlige og uforgjængelige dækning, som vi kan ha i vore fjeld.

I anledning av foranstaaende uttalelser av Mjøen angaaende kommandoforholdene paa befæstningsanlæggene skal komiteens medlem Sparre bemerke, at han er i alt væsentlig enig heri, men at han finder nogen særuttalelse unødvendig efter komiteens fællesuttalelse om samme sak.

Komiteens medlem Gausdal har ikke deltatt i slutbehandlingen av nærværende sak.

I henhold til foranstaaende indstiller komiteen til Stortinget at fatte saadan

beslutning:

I.

Tit. 1.	Til fremskutte befæstninger i Kristianiafjorden m. v. bevilges . . .	kr. 8 900 000,00
Tit. 2.	Til Melsomvik oplagshavn bevilges	- 170 000,00
Tit. 3.	Til Kristiansands flaaestation bevilges	- 215 000,00
Tit. 4.	Til Trondhjems flaaestation bevilges	- 590 000,00
Tit. 5.	Ramsunds flaaestation	utsættes
Tit. 6.	Til hjemmefabrikation av torpedoer	- 300 000,00
		kr. 10 175 000,00

Stortinget gir sit samtykke til, at foranstaaende sum dækkes av de ved Stortingets beslutning av 4de juli 1914 avsatte beløb til Kristianiafjordens forsvar, til Trondhjems flaaestation og til hjemmefabrikation av torpedoer og forøvrig av overskuddet av den av Stortinget under 6te juli 1914 besluttede ekstraordinære forsvarsskat samt renter av de paa byggekontrakterne for de to kystforsvarsskibe og en undervandsbaat utbetalte beløb pr. 30te juni 1915.

II.

Som lønninger til personel ved torpedofabrikken bevilges ekstraordinært under marinebudgettet kap. 1, tit. 51 marinens minevæsen for terminen 1915—1916 kr. 17 600,00.

III.

Stortinget samtykker i, at der av offentlige fonds efter administrationens nærmere bestemmelse tillates utlaant kr. 350 000,00 til Kaldnes Patentslip & Mekaniske Verksted for anlæg av en tørdok m. v. i Tønsbergdistriktet.

Kristiania i militærkomiteen den 30te juli 1915.

Ivar Aavatsmark,
formand.

C. Sparre,
ordfører.

L. Kragtorp,
sekretær.